

FRANSEN, De 'Brassards rouges': de vergeten martelaars uit de Eerste Wereldoorlog

Ooit gehoord van de 'Brassards rouges' (Rode Armbanden)? Philippe Égu de Grenay betreurt de geringe bekendheid van deze troepen burgerarbeiders die - omdat ze weigeren voor de Duitsers te werken - gedeporteerd, mishandeld, gemarteld worden. Zo verging het zijn grootvader van moeders kant Georges Cambier, timmerman en dwangarbeider op de leeftijd van 19 jaar, die de ontberingen en martelingen overleefde.

Er is weinig onderzoek gedaan naar het lot van de burgers in het bezette gebied. Talloze getuigenissen hebben het over de erbarmelijke levensomstandigheden. Vorderingen, collectieve gruweldaden, represailles en dwangarbeid nemen sterk toe. Vanaf 1914 zijn burgers voor de bezetter

niet meer dan beschikbare werkkrachten voor 'oorlogsdoeleinden', met name het herstel van tijdens de gevechten vernietigde wegen en spoorlijnen. Burgers die zich verzetten (hieronder vallen ook vrouwen en meisjes) worden vervoerd naar dwangarbeiderskampen. Zij vormen de zogenaamde ZAB (Zivilarbeiter-Bataillone - burgerarbeidersbataljons) en dragen een onderscheidend merkteken: een rode armband - Brassard rouge. Sommigen dragen deze armband tot in 1918. De levensomstandigheden van de Brassards rouges komen sterk overeen met die van de gevangenen in deportatiekampen.

Rebellen

Georges Cambier weigert zich te onderwerpen aan de wil van de Duitsers en wordt dus gestraft. Samen met zo'n vijfhonderd

De 'Brassards rouges', verzet tegen de bezetter.

andere burgers wordt hij - 'als een criminele gevangene', aldus zijn kleinzoon - meegenomen naar plekken waar een helpende hand nodig is, met name in de omgeving van Vadancourt in de Ainse. Op het station wordt hij geconfronteerd met de eerste kolfslagen, hondenbeten en willekeurige executies. Bij aankomst staat hem honger en mishandeling te wachten. 'We wasten ons met de koffie van het ontbijt, die we daarna wel op moesten drinken omdat we hoegenaamd geen drinkwater hadden'...

Rebellen die na aankomst nog steeds weigeren te werken, worden opgesloten in blank

staande kelders of hokken

met misselijkmakende mest. Om de drie dagen krijgen ze een liter soep zonder brood. Na twintig dagen willen ze wel werken... Anderen worden opgesloten in kisten. Sommigen worden er compleet gek van. Het ziekenhuis is uiteraard niet meer dan een slachthuis, doden vallen bij bosjes.

Censuur

Correspondentiekaarten zijn toegestaan, maar mogen alleen met potlood geschreven worden voor de censuur. George Cambier mag wonderlijk genoeg naar huis vanwege een schouderblessure,

'maar moet weer vertrekken uit angst voor represailles op zijn familie'. In 1917 verlaat Georges eindelijk de hel. Hij gaat naar zijn moeder in het departement de Nord die de dood van haar echtgenoot betreurt. Na de oorlog werkt hij mee aan de wederopbouw van de mijnen en stelt zijn talenten als houtbewerker ten dienste van de Mijnen van Béthune.

Tot op heden bestaat er geen enkel monument voor de Brassards rouges. Philippe Égu betreurt dat 'hun verzet nooit naar voren is gekomen, ondanks dat ze zich verdienstelijk maakten voor het vaderland.'

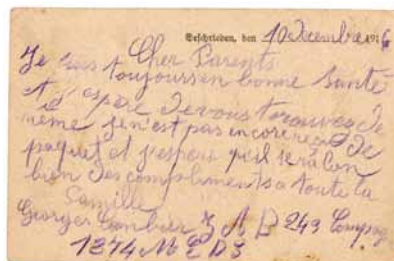

Foto Collectie Philippe Égu

Vrouwen en kinderen gaan voor

Veel ervaringsverhalen gaan over opmerkelijke en ook bescheiden 'heldinnendaden'. Henri Claverie, 88 jaar oud, historicus uit Hénin-Beaumont, verklaart dat 'vrouwen in het verzet zaten. Ze staken de linies van de vijand over om boodschappen door te geven. Ze leefden in kelders en kwamen alleen naar buiten om voedsel voor hun gezin te zoeken. Ze konden urenlang meel malen in koffiemolens'. Simone Caffard, teruggevonden door Raymond Sulliger uit de Historische Kring van Fouquières-lès-Lens, was op haar manier een heldin. Ze was een uiterst vaardig onderwijzeres met een grote passie voor het onderwijs. Ze gaf les aan de kinderen in elke omstandigheid en stond erop hen de lagere school te laten voltooien. Tot 1916. Het jaar daarop werd ze ziek en overleed ze. Er is minder bekend over vrouwen die slachtoffer waren van gewelddadigheid. Verkrachting, dwangarbeid, deportatie, meedogenloze straffen in geval van weerstand... De gruwelijkheden die zij meemaakten, hebben de geschiedenis

niet gehaald, de gruwelijkheden uit de Tweede Wereldoorlog waren des te erger. Kinderen konden hun vaderlandsliefde de vrije loop laten. Raymond Sulliger heeft verhalen opgeduikeld in het werk van Alfred Crépel, met name over de jochies uit Fouquières. Zij zongen lustig over de nederlaag van de Duitsers in hun bijzijn:

« Té peux chierer tes guêtes
Té n'mont'ras pas Lorette
Té peux chierer tes bottes
Té n'mont'ras pas la côte ! »

[vertaling: gooi je puttees maar af, je komt nooit op Lorette, scheur je laarzen maar kapot, je komt de helling niet op!]

Hij vertelt ook dat de dapperste jochies een of meerdere bakstenen onderin de kookketels van de bezetters plaatsten als de kok zijn rug gekeerd had. Ze tartten via onopvallende pesterijtjes de vijand: de Kommandantur had het bevel uitgevaardigd dat alle mannen en jongens hun pet of hoed afnamen om Duitse officieren te begroeten, sommige jongens droegen ineens geen

pet meer - uiterst ongewoon in die dagen.

Rens. <http://pabqt.free.fr/mairie1/vieclav.html>
<http://fouquiereschf.free.fr/>

Fouquières - lès - Lens. De bezetters poseren met dorpsbewoners - hier de familie Musim - alsof het om een jachttableau gaat

Emancipatie

Er wordt vaak gezegd dat de Eerste Wereldoorlog een belangrijke rol heeft gespeeld in de vrouwenemancipatie. Historici bevestigen dit echter nauwelijks en wijzen eerder op de oppervlakkige aard van de veranderingen. Als er inderdaad veranderingen hebben plaatsgevonden, dan waren ze van korte duur. Na de oorlog stonden alle vrouwen weer voor het fornuis. De vrouwen die misschien wel van de situatie geprofiteerd hebben, kwamen uit de hogere bevolkingslagen en hadden gestudeerd. In 1919 mochten vrouwen voor het eerst eindexamen doen, vervolgens werden de salarissen van onderwijzeressen gelijkgetrokken. Alle vrouwen profiteerden echter van vereenvoudigde kleedcodes: na de oorlog was het gedaan met de korsetten, de lastige lange rokken en jurken en de enorme hoeden. Een begin van de bevrijding van het lichaam...

Simone Caffard overleed in januari 1917

Foto Collectie Historische Kring van Fouquières-lès-Lens

Foto Collectie Historische Kring van Fouquières-lès-Lens

Émilienne Moreau uit Loos-en-Gohelle

Een piepjonge heldin...

De oorlog is nog niet afgelopen of de piepjonge Émilienne Moreau is al onderscheiden met het Oorlogskruis met palm. Op die dag, 27 november 1915, wordt ze door Raymond Poincaré persoonlijk ontvangen op het Elysée. Ze is de enige vrouw die de Engelse Militaire Medaille ontvangt en krijgt later nog het Royal Red Cross, de Orde van Sint Jan van Jeruzalem en het Erelegioen.

ZEGGEN dat de inwoners van Loos en de leden van de vereniging 'Loos-en-Gohelle in de sporen van de Eerste Wereldoorlog' trots zijn op hun heldin Émilienne Moreau is zacht uitgedrukt. Er zijn niet overdreven veel heldinnen in de Pas-de-Calais, en nog minder van 16 jaar oud. Een doorzetster, granaat in de hand en revolver aan de pols! Een liefhebbende dochter, onderwijzeres, verpleegster en vechtster, ze heeft nooit het hoofd gebogen noch haar ogen neergeslagen.

Émilienne Moreau en haar gezin verhuizen in juni 1914 van Wingles naar Loos-en-Gohelle. Haar vader neemt als gepensioneerd mijnopzichter het beheer van een kleine winkel aan het dorpsplein van deze middelgrote mijnstad. Émilienne is net zestien en wil onderwijzeres worden. De alarmerende berichten van de laatste dagen van juli baren haar enige zorg, maar *“een jong meisje schenkt niet veel aandacht aan buitenlandse politiek, en, om eerlijk te zijn, ik wist eigenlijk niet goed wat dat Servië was waarover iedereen het steeds had...”* schrijft ze in haar 'Mémoires, 1914-1915', verschenen in het tijdschrift Le Miroir. Als op 1 augustus om 4 uur 's middags de sirene de mijnwerkers uit hun diepe tunnels schelt en in de mijnwerkersbuurten de alarmklok luidt, wordt ze met een snelle vaart in de realiteit gezet. Mobilisatie, het vertrek van haar broer naar het front, dagen van onzekerheid afgewisseld door dagen van angst. De stoeten

van vluchtende burgers worden op de voet gevolgd door de binnenmarcherende Duitse bezetters. De tijd gaat door. Naarmate de ergernissen en plunderingen door de ulanen toenemen, krijgt Émilienne meer zelfvertrouwen.

Krachtige daden

Émilienne richt op zolder een comfortabele uitkijkpost in en volgt met een verrekijker de evenementen. Ze bespiedt de Duitsers die schuilplaatsen graven in de steenberggen, zich installeren in rangeergebouwen en op 8 oktober 1914 mitrailleursofstellen tussen de masten van de mijnput. *“Even later herkenden we onze infanteristen die de heuvel opklommen. Ik riep uit: de arme stakkers! Ze zullen weggemaaid worden door het mitrailleurvuur!”*.

Zonder na te denken rent het meisje als een gek door een regen van kogels en granaatscherven naar de soldaten om hen in te lichten. De Franse granaten omsingelen de

Duitsers. *“Dank mijn kind, je bent een brave, vaderlandslievende Française”* krijgt ze te horen van de sergeant. Haar vader omhelst haar: *“Goed gedaan, meisje”*. Elke dag wordt Émilienne een stukje 'harder'. Als het gemeentehuis in brand staat, rent ze naar buiten om het vuur te doven en de archieven van de burgerlijke stand te redden. Als de Duitsers haar bedreigen, dreigt ze terug met een fles. '(...) ik vraag me nog steeds af waar ik de moed vandaan haalde om dergelijke daden te verrichten' schrijft ze later.

Geef me twee granaten

Als de Britse gewonden door Loos-en-Gohelle trekken, gaat Émilienne de eerstehulpverlening in. Ze richt samen met haar moeder het huis in als ziekenboeg en biedt efficiënte hulp aan de Britse arts die zich er vestigt. Jacquin en Fabre vertellen in het boek 'Petits héros de la Grande Guerre' (kleine helden uit de Eerste Wereldoorlog) dat er een constante toeloop van gewonden was, maar dat veel – degenen die er het slechtst aan toe waren – vaak niet verder dan de stoep kwamen. 'Ondanks de tegenwerpingen van de majoor die voor haar leven vreest, gaat ze naar buiten en rent ze onder constante bedreiging om de één te drinken te geven en een andere gewonde uit de lijken te vissen.'

Als de verpleegster op een gegeven moment drie Duitsers een gewonde Schot ziet bedreigen, besluit ze hen aan te vallen met drie andere gewonden 'die amper op hun benen kunnen staan'.

“Volg mij, ik ga voorop” fluistert Émilienne. Maar een geluid heeft hen kennelijk verraden en een Duitse kogel vliegt door Émilienne's haardos. Voor haar is de partij echter nog niet afgelopen. *“Verstop je hier”* zegt ze, *en wijst de Britten op een kelderdeur, “en geef me twee granaten”*. Even later vereeuwigd een nieuwe heldendaad haar in de geschiedenis van Loos. Alleen achtergebleven met een gewonde op een draagbaar ziet ze twee Duitse soldaten voor zich opdoemen die hun geweren op haar richten. Zij schieten mis, maar het meisje maakt een vol-

treffer. *“Ze ziet een officiersrevolver liggen (...). Émilienne grijpt het wapen en schiet koortsachtig en op goed geluk alle kogels af (...): de Duitsers vallen ter aarde, de één na de ander.”*

Frédo Duparcq van de vereniging 'Loos-en-Gohelle in de sporen van de Eerste Wereldoorlog' kent de verhalen van Émilienne uit zijn hoofd. In ieder geval de versies van de oude generatie uit het dorp, want tussen de Mémoires van Émilienne, het boek van Jacquin en Fabre en de herinneringen van de inwoners van Loos vertonen de evenementen kleine verschillen. Het maakt niet uit, het resultaat komt op hetzelfde neer, en Frédo, die voorzichtig de laatste uitgave van de beroemde Le Miroir doorbladert, deelt met liefde alle details van het avontuur. Het verhaal loopt goed af met medailles, onderscheidingen en al: *“Op een dag vergezelt Émilienne haar zusje, gewond geraakt door een bomscherf, naar Béthune voor een operatie. Een auto stopt naast haar. Émilienne wordt voorgesteld aan de Britse generaal die het bevel over de zone van Loos heeft. De militair wenst haar te bedanken en drukt haar op het hart dat zowel de Franse als de Britse gezagvoerders op de hoogte zijn gebracht van haar ‘wapenfeiten’*. Op 27 november 1915 overhandigt generaal De Sully, met een eervolle vermelding van generaal Foch, het Oorlogskruis met palm aan de jonge heldin. De ambassadeur van Groot-Brittannië in Parijs kent haar, op voorstel van generaal Douglas Haig, uit naam van Zijne Majesteit de Koning de militaire medaille, het Koninklijke Rode Kruis 1e klasse

en de Orde van Sint Jan van Jeruzalem toe.'

Dat de naam Émilienne Moreau bovenaan de lijst van de Duitsers staat als ze twintig jaar later terugkomen, staat buiten kijf. Ook de Tweede Wereldoorlog krijgt geen vat op haar bravoure. De blonde Émilienne doet in het Verzet stof opwaaien onder de naam Jeanne Poirier. Het laatste woord is nog niet over haar gezegd...

